

KRÁSNÉ POLE A NOVÁ ŘEKA

*Oznamuji, že jsem opět tento úterý pominulý [9.10.1584] vodu chobotem rybníka Krásného pole do řeky Strážské [Nežárky] spustil, abych se podívatí mohl, co ta voda bude působiti.*¹ Tato slova napsal Jakub Krčín z Jelčan² v jednom z hlášení, která podával své vrchnosti, panu Vilémovi z Rožmberka.³ Text se bezprostředně vztahuje k budování umělého kanálu, Nové řeky, která měla odvést přebytečnou vodu řeky Lužnice od rybníka Rožmberk. Toto Krčínovo oznámení je citováno ve většině knih a článků, jejichž tématem je rybníkářství v 16. století na Třeboňsku. Podezírám autory těchto statí, že málokterý z nich si tok a okolí Nové řeky skutečně prošel, nebo aspoň prohlédl na podrobnější mapě. Není možné, aby z rybníka, který se nyní jmenuje Krásné pole, byla puštěna voda směrem k řece Nežárce. V cestě by jí bránil zvýšený terén. Kromě toho tento rybník v nynější rozloze žádný chobot nemá a Nová řeka ho míjí. Z toho se dá odvodit, že rybník Krásné pole, o kterém Krčín píše, musel být jinde, než je nynější stejnojmenný rybník.⁴ Pokusím se své tvrzení doložit popisem konkrétní terénní situace a citováním několika nezpochybnitelných archivních dokumentů.

Podle dochovaných historických materiálů *v pondělí před Božím vstoupením [7.5.1584] Krčín do konce řeku Novú až do Krásného pole [...] doměřil.*⁵ Se zahájením její stavby určitě neotálel, protože už 16. května téhož roku *rybník nový Rožmberský zakládati dal*, jak píše rožmberský kronikář Václav Březan⁶, *bez všeho strachu, bezpečně a vesele*. Žádný plán nebo náčrt z tohoto vyměřování se nedochoval. Ani jiné podrobnější mapy nebo plány z doby budování jihočeských rybníčních staveb v 15. až 16. století se bohužel nezachovaly. Jedna výjimka ale existuje, je to mapa z roku 1564.⁷ Jsou na ní dokonce zakresleny dva rybníky, Krásné pole a Dlouhá hráz, které byly důležité pro budoucí stavbu Nové řeky. Spíš než mapa je to schematický graf znázorňující rozmístění rybníků, převážně na chlumeckém panství, návaznost těchto nádrží a jejich propojení stokami. Jako předposlední v řadě rybníků v okolí Chlumu a Lutové je zakreslen rybník Dlouhá hráz. Autor mapy neopomenul zaznamenat jeho neobvyklý úzký tvar, na jihozápadě ohraničený v pravém slova smyslu dlouhou hrází.

¹ Václav Březan: *Životy posledních Rožmberků, I. a II. díl*. Jaroslav Pánek (ed.), nakladatelství Svoboda, Praha 1985, str. 317.

² Jakub Krčín z Jelčan (1535 – po r. 1604). Regent rožmberského dominia, stavitel rybníků, ekonom.

³ Vilém z Rožmberka (1535 – 1592), vladař rožmberského dominia v letech 1551 – 1592.

⁴ Ze starších autorů například Jaroslav Hadač uvádí, že Krčín *korytem Nové řeky [...] zničil rybník Krásné pole*. Viz Hadač, Jaroslav: *Rožmberk – české moře*. Třeboň 1946, str. 9.

⁵ Viz Březan, *Životy posledních Rožmberků*, str. 316 – 317.

⁶ Václav Březan (1568 – po r. 1618). Rožmberský archivář, historik a knihovník.

⁷ SOA Třeboň, Fond Velkostatek Třeboň, mapa č. 74.

Odtoková stoka z tohoto rybníka směřovala do jižního cípu velkého rybníka Vdovec.⁸ Z mapy je zřejmé, že všechna přebytečná voda byla z tohoto území odváděna nejdříve jihozápadním směrem do řeky Lužnice, která na Třeboňsku teče přibližně od jihu k severu. V levé části mapy je zakreslen rybník Krásné pole, od něhož vede odtoková stoka také k rybníku Vdovec. Přítok vody do Krásného pole není na plánu vyznačen. Tento rybník ale určitě nepatřil k takzvaným „nebesákům“. Vzhledem ke své velikosti nemohl čekat jen na dešťovou vodu spadlou z nebe. Podle charakteru a profilu krajiny se dá soudit, že se do něj stahovala voda z velkého polesí, které se rozkládá mezi Stráží nad Nežárkou a obcí Mláka. Dále do něj ústí potok, spíš ale jen vodoteč, která začínala jihozápadně od obce Příbraz, pokračovala severním směrem přes samotu Bažantnice a pod kótou 471 se stáčela na západ. Je na ní řada menších i malých rybníků. Některé určitě existovaly už v 16. století. Největší z nich, ležící nad Krásným polem, se jmenoval a dosud jmenuje Staviště. O obou rybnících píše v roce 1579 Březan: *Rybník Krásné pole jest povýšen a dodělán. [...] Item rybník Staviště také malou povýškou dvojnásob větší může se přistrojiti.*⁹ Z citovaného textu se dá odvodit, že oba rybníky v době Jakuba Krčina už existovaly a byly tehdy podstatně zvětšeny. A nejen to. Březan dále uvádí: *Na rybník Krásné pole vnově stoka jest vyměřena, kteráž také hned dělati se bude, takže netoliko na ten rybník, ale i na jiné rybníky dostatek vody dodávati se bude; a bude moci i ta voda na ten pustý rybník, kterémuž nyní Krvavý říkájí, se přivěsti.*¹⁰ Popisovaná stoka je nejspíš ta, která ještě nyní obtáčí ze severu Staviště a odvádí vodu ze zmiňované vodoteče a z Pístinského lesa.¹¹ Další zdroj vody pro Staviště představovala mnohem kratší vodoteč, která v mělkém údolí o něco jižněji vedla západním směrem. Nyní je na ní také několik menších rybníků, z nichž největší má jméno Nový Blažků. Třetí vodoteč začíná severně od obce Mníšek pod kótou 480 Kamenný vrch. Teče také z východu na západ. Spojuje včetně několika odbočení rybníky Nový u Mníšku, Kouškovec, Stav, Stávek a přes další menší rybníky

⁸ Rybník Vdovec podle mapy z roku 1564 byl mnohem větší než nynější rybníky. Sahal od samoty Vitmanov až k samotě U Dušáků, to znamená, že by svou hladinou překryl nynější rybníky Nový Vdovec, Ženich, Vyšehrad, Stolec, Nový Spálený, Dušákovský a velkou část lesa Modřič. Vodu z něj odváděly čtyři výpustě do řeky Lužnice.

⁹ Viz Březan, *Životy posledních Rožmberků*, str. 301.

¹⁰ Viz Březan, *Životy posledních Rožmberků*, str. 301. Severně od rybníka Staviště jsou v lese dvě asi 250 m dlouhé hráze. Ta mohutnější a rovná, která vede souběžně s nynější přímou cestou mezi státní silnicí a dvorem Bašta, je bezesporu hrází rybníka. Ten ale zůstal pustý, protože byl velmi špatně vyměřen. Terén se od hráze odklání tak, že by voda v rybníku nemohla zůstat. Menší, užší a zvlněná hráz kopíruje vrstevnici. Může být nedokončenou hrází stoky, která měla přivádět vodu od popisované vodoteče k pustému rybníku a po zjištění jeho zásadní chyby nebyla dokončena. Na vodoteči je řada rybníků a rybníčků. Dva větší, blízko obce Pístina, se jmenují Závistivý a Nesvorný. Přidáme-li k nim ještě v Březanově textu zmiňovaný Krvavý rybník, nabízí se, že v těchto názvech je ukrytý velmi dramatický příběh. To je ale jen moje velice bujná fabulace.

¹¹ Byla prodloužena po vybudování Nové řeky tak, aby z pravého břehu do této řeky ústila.

pokračuje až ke Stavišti a nynějšímu Krásnému poli. Mohla napájet původní rybník tohoto jména. Podle sklonu terénu nemohla voda z Krásného pole stokou odtékat jinak, než jihozápadním směrem k rybníku Vdovec a z něj do řeky Lužnice. Tuto skutečnost zachycuje právě mapa z roku 1564. Zbývá zodpovědět otázku, proč na této mapě není rybník Staviště, případně jiné rybníky napojené na popisované vodoteče. Odpověď je celkem jednoduchá: tyto rybníky byly na jiném panství, než které zobrazovala mapa. Nebo nebyly ještě postavené.

Od citování archivních materiálů a prohlížení map přejdu k popisu terénní situace. Nová řeka je dlouhá necelých 13,5 km. Nyní je v některých místech široká 16 m. Základní stavba probíhala v letech 1584 až 1586. Tím práce na jejím toku neskončily. V dalších letech byla soustavně rozšiřována a hloubena. Bylo by velmi zajímavé sledovat, jak byla Nová řeka původně vyměřena a následně vybudována, a kde si během více než 400 let při mnoha povodních našla své nynější koryto. Soustředím se jen na některá důležitá místa. Nová řeka se od toku Lužnice odděluje necelé 3 km severně od obce Majdalena na místě příhodně nazvaném Rozvodí nebo U splavů. Hladina Lužnice je zde zvednutá jezem. Bylo to nutné proto, aby voda v uměle vytvořeném korytě Nové řeky, která vede 6 km převážně v rovině definované vrstevnicí 434 m, dostala aspoň minimální spád.¹² Tuto krajinu tvořil, a vlastně dodnes tvoří, souvislý močál, lužní les nebo podmáčený les. Pokud Novou řeku sledujeme po proudu od rozvodí, je z levé strany vymezena asi 3 metry vysokou hrází. Tato hráz, v koruně široká také 3 m, není mohutná. Vzhledem k materiálu použitému k její stavbě, kterým je zemina vytěžená při hloubení říčního koryta, není ani nijak pevná. To se ukázalo při velkých povodních, naposled v roce 2002.

Tok Nové řeky byl během let vylepšován i částečně měněn. Jedno takové místo je už na jejím začátku. Od rozvodí řeka a její hráz směřovaly společně v úseku dlouhém asi 1 km ke staršímu rybníku Dlouhá hráz¹³, který chtěl Krčín pro svůj projekt využít. U křižovatky lesních cest, kde se pořád říká „U Dlouhého mostu“, je říční hráz napojena na hráz rybníka. Ta se dále klikatí terénem tak, jak její budovatelé hledali při stavbě to nejpevnější podloží. Podle směru původního říčního koryta směřovala do tohoto rybníka i řeka. Ale protože průtok říční vody nebyl příznivý pro chov ryb v rybníce, bylo koryto řeky skoro v pravém úhlu od rybníka odkloněno a po 100 metrech opět ve stejném úhlu srovnáno tak, aby řeka v několika obloucích obtékala výtopu rybníka. Na druhém kilometru svého toku, asi 500 m nad Novořeckou baštou, se řeka a hráz opět k sobě přibližují. Toto řešení nebylo optimální a v polovině 19. století, kdy už byl rybník Dlouhá hráz zrušený, byl tok řeky v místě pravouhlých zátočin zkrácen. Provedeno to bylo tak, že po necelých 500 m od rozvodí byla řeka od svého původního koryta i hráze odkloněna směrem na severoseverovýchod a po 400 m přímého toku

¹² Spád v tomto úseku Nové řeky je jen 0,35 m.

¹³ Je možné, že zde byla využita přítoková strouha vedená z Lužnice do rybníka Dlouhá hráz, která je zakreslena už na mapě z roku 1564.

napojena na své původní řečiště. Od místa, kde nynější tok řeky opustil svou hráz, až ke zmiňované křižovatce lesních cest¹⁴ je původně vyhloubené říční koryto stále patrné. Za rybníkem Dlouhá hráz tok řeky i její hráz vytvářejí rovné úseky a mírné zákruty, typické pro umělý vodní kanál. Nejdelší rovný úsek měří přibližně 2 km, ostatní jsou dlouhé 500 – 800 m. Na pravé straně se Nová řeka může asi až k 5,5 km své délky, tedy na úroveň samoty Leština, při vyšším stavu vody, při jarních táních a povodních, rozlévat do močálů a rozsáhlých vodních ploch, nebo v létě z těchto míst odvádět přebytečnou vodu. Pokud by projektant Nové řeky využil v jejích prvních šesti kilometrech už zde existující potok, musel by tok řeky být mnohem složitější a určitě by taková vodoteč překřičující odtokové strouhy rybníků u Lutové byla zakreslena na mapě z roku 1564. Tak tomu ale není.

Po necelých 6 km délky řeky narazil její tvůrce na mírně zvýšený terén. Zde, zhruba za Stříbřeckým mostem, od nynějšího pomníku Emy Destinové, bylo vykopáno hlubší koryto. Vytěžená zemina nemusela být použita na hráz. V délce asi 1,5 km v nízkých a nepravidelných haldách lemuje převážně levý břeh. Na jejich vrcholu pokračuje vybudovaná široká lesní cesta, která vede po celé říční hrázi, už od rozvodí.

Zhruba na 7,4 km se charakter břehu opět mění. Dosavadní celkem neuspořádané výkopy jsou vystřídány v ostrém stříhu hrázi nejméně o 1,5 m vyšší. Ta vede jiným, severozápadním, směrem a především má odlišný charakter. Jak svými rozměry, tak i profilem připomíná hráz rybníka. Je vysoká, počítáno od rostlého terénu, nejméně 4,5 metru a dlouhá 1 000 m. I sklon boků této hráze odpovídá víc rybniční hrázi než jen haldě zeminy vytěžené z výkopu budoucího koryta řeky nebo nízké hrázi, jaká byla postavena v prvních šesti kilometrech toku řeky. Toto místo, které oproti předchozímu hloubenému korytu nebylo nijak problematické, nevyžadovalo stavbu mohutnější hráze. Krčín zde opět – podobně jako u rybníka Dlouhá hráz – využil už dříve vybudovanou stavbu. Rovná a mohutná hráz je na svém severním konci zakotvena ve zvýšeném terénu u nynější samoty Krávovna. Asi tak v jedné třetině této hráze, postupujeme-li od severu, na její vzdušné straně, proti nejnižšímu místu ve dnu předpokládaného rybníka, je znát pravidelná prohlubeň, připomínající zaniklou odtokovou stoku. Na jižním

¹⁴ U jižního konce rybníka Dlouhá hráz vedla dost frekventovaná silnice z Třeboně do Nové Bystřice a Rakouska, kterou Nová řeka přerušila. Viz František Roubík: *Šimona Podolského mapa okolí Nové řeky u Třeboně z r. 1613*. Kartografický přehled VII/1953, str. 145-150. Proto zde byl nad rovným úsekem řeky, mezi jejími pravouhlými zákruty, postaven dřevěný most. Nejen pro jeho délku přesahující 100 metrů, ale i pro blízkost rybníka Dlouhá hráz se mu říkalo Dlouhý. Stejně jméno dostal i krátký most, který ho nahradil a v jehož místě nyní stojí turistická lávka, po níž vede nyní jen lesní cesta k rybníkům Starý a Nový Hospodář a Staré jezero. Tento druhý most byl postaven o pár metrů výše po proudu v polovině 19. století při zkracování toku Nové řeky. Zajímavá je jeho dosud existující příjezdová cesta směrem od křižovatky, vedená v předpokládané povodňové zátopě. Je vydlážděna na způsob římských cest velkými kameny postavenými na bok. Archiv Katastrálního úřadu Praha, doplňovaná katastrální mapa z let 1827 – 1873; Třeboň, Holičky u Staré Hliny.

konci je hráz radikálně přerušena tokem řeky. Mezi návodní stranou hráze a řekou je nad původním terénem navršena vykopaná zemina. Dá se předpokládat, že je to materiál, který zbyl po prokopání tělesa hráze, když byla v tomto místě do původního zde postaveného rybníka puštěna voda z Nové řeky.¹⁵ Na mapě zakreslené vrstevnice 435 nebo 436 m zde vytvářejí jakýsi cíp rybníka, nebo, chceme-li použít Krčínova slova, chobot. Plocha tohoto rybníka, sledujeme-li zmíněné vrstevnice, vytvářela v jeho severním konci před zvýšením terénu také jakýsi cíp nebo chobot. Naprosto jednoznačný tvar chobotu kreslí v těchto místech vrstevnice 436 m, určující předpokládanou maximální rozlohu tohoto rybníka. Z této terénní situace se dá odvodit, že vysoká hráz nebyla postavena kvůli Nové řece, ale je hrází původně zde vybudovaného rybníka Krásné pole, o kterém Krčín ve své zprávě píše. Pod výrazně zvýšeným terénem v místě, kde nyní stojí samota Krávozna, se tok řeky skoro v pravém úhlu stáčí k severoseverovýchodu a po 600 metrech ještě více k severovýchodu. Od ostré zatáčky je koryto řeky na dně předpokládaného rybníka zahloubeno. Na pravém břehu je souvislý násep z vykopaného materiálu. To vysvětluje, proč rybník musel být zrušen. Hladina řeky, aby v ní voda mohla proudit, musela být nižší než dno rybníka.

Podle některých autorů měl Krčín za rybníkem Krásné pole napojit Novou řeku na Hamerský potok u nynějšího jezu.¹⁶ Tomuto místu se dříve říkalo Stoupa, Starý Hamr, později mlýn Weinzettel, nyní je zde kempink. Takový potok, aby mohl pohánět hamr, potřeboval mít značnou sílu. Také musel někde pramenit. Vodoteče, které směřují od severozápadu k mělkému údolí, kde měl hamr stát, nejsou tak silné, aby mohly pohánět vodní kolo, a dvě z nich prokazatelně patří k novodobým melioracím. Kolo mohla roztáčet i voda vypouštěná z rybníka s mohutnou hrází, tedy z Krásného pole. Proti tomu ale svědčí sklon terénu. Od hamru musela voda také někam odtékat. Na severovýchodě jí stál v cestě zvýšený a málo prostupný terén. Hamerník mohl jen těžko zřídít stoku nejméně 6 m hlubokou a skoro 1 km dlouhou, která by vodu od jeho hamru odvedla do potoka tekoucího směrem k řece Nežárce. Přebytečná voda z vodotečí tekoucích od východu a z rybníků Staviště a Krásné pole byla před dokončením Nové řeky odváděna jen jihozápadním směrem do původního rybníka Vdovec a odtud do řeky Lužnice, což dokazuje mapa z roku 1564. Proti existenci potoka, a tedy i ham-

¹⁵ Kromě hromad zeminy vykopané při úpravě koryta řeky jsou v této lokalitě zbytky navezeného materiálu a trosky bunkrů vz. 37 úseku 162 druhého obranného postavení. V létě a na podzim 1938 byly zde stavěny bunkry lehkého opevnění č. 71, 72, 73 a za řekou bunkr č. 70. Podobně na sever od Novofecké bašty na návodní straně hráze, u splavu, byl v roce 1936 postaven bunkr vz. 36 č. 204 úseku IVb. Dále po proudu Nové řeky, v místě, kde se říká „U vohnutý“, stála v lese chata pro posádku tohoto i dalších bunkrů lehkého opevnění. Za Protektorátu, ve dnech 27. a 28. 7. 1939, byly všechny tyto bunkry destruovány. Pořád se zde dají nalézt úlomky charakteristické betonové hmoty z těchto staveb.

¹⁶ Například Míka, Alois: *Jakub Krčín z Jelčan, tvůrce českých rybníků*. Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky, II/1955, str. 80. Nebo Hule, Miroslav: *Rybníkářství na Třeboňsku*. Nakladatelství Carpio, Třeboň 2000, str. 62.

ru, v době, kdy Krčín budoval své geniální vodní stavby, mluví skutečnost, že kaňon, kterým Nová řeka dále protéká, je přímý, bez jakéhokoliv zákrutu nebo zátočiny. Zalesněný terén, jímž prochází, se od obce Mláka mírně svažuje jihovýchodním směrem, k vrstevnici 437 m. Touto vrstevnicí je určena rovina široká přibližně 500 m a dlouhá necelý 1 km. Pak se terén na jihovýchodě opět mírně zvedne, až k vrstevnici 440 m. Přirozeně tekoucí voda by si v této rovině určitě v jílovitém a zčásti kamenitém terénu nevyhledala tak rovnou cestu. Že jde o uměle vytvořené koryto, potvrzuje i to, že kaňon řeky je z obou stran lemován mohutnými valy z vykopané zeminy, které svým objemem přibližně odpovídají profilu terénního zářezu. Teprve po necelých 11 km délky řeky, u nynějšího mostu, přes který vede státní silnice, se geologická situace radikálně mění. Řeka protéká hlubokými písčitými sedimenty a tok meandruje.¹⁷ Všechno naopak nasvědčuje tomu, že v těchto místech byla napojena na už existující potok.¹⁸ Na pravém břehu je několik menších roklí, ve kterých tento potok mohl mít svůj počátek. Při každém jarním tání, když do svého koryta stahoval vodu z okolních lesů, si hledal novou cestu. Ve stále se měnícím korytě směřoval k rozsáhlé nivě řeky Nežárky, do níž 1 km za dvorem Šimanov ústil stejně jako nyní na něj napojená Nová řeka.¹⁹ Ta během mnoha let své existence při povodních v tomto posledním úseku mnohokrát změnila své koryto. V této části řeky nejsou žádné haldy z vykopané zeminy, což také potvrzuje, že zde byl využit už existující potok. Hamr, mlýn a samozřejmě i jez, který byl pro jejich chod nutný, byly podle mého názoru postaveny až po dokončení Nové řeky. Jez a náhon na vodní kolo byly vybudovány také nejspíš proto, aby se zmínil prudší spád vody, který vznikl přece jen určitou nepřesností při vyměřování. Koryto řeky v prokopeném kaňonu je podstatně níž, než bylo nutné, a postavený jez proud částečně zpomaluje.²⁰

I když měl Krčín k dispozici značný počet manuálních pracovníků, při tehdejší úrovni technických prostředků nemohlo být za pět měsíců vybudováno 7,5 km dlouhé nové řečiště sahající od rozvodí až k rybníku Krásné pole. Tam bylo bezesporu nejkritičtější místo celé stavby, jak píše sám Krčín: *To místo vedení té řeky bylo nejnepohodlnější a nejnepříjemnější.*²¹ Za tak krátkou dobu mohla být vyhloubena jen zkušební stoka,

¹⁷ Tato nová státní silnice zkracovala spojení mezi Třeboní, Stráží nad Nežárkou a Jindřichovým Hradcem. Byla vybudována včetně dřevěného mostu přes Novou řeku v letech 1833 – 1835.

¹⁸ U jedné takové rokle jsou zbytky zrušené cihelny.

¹⁹ V místech, kde Nová řeka vtéká do nivy řeky Nežárky, u bývalé samoty U Šestáků, byl dřevěný most na původní středověké cestě, která spojovala až do roku 1835 Třeboň se Stráží nad Nežárkou a Jindřichovým Hradcem. Při nízkém stavu vody jsou vidět na dně řeky ještě zbytky kůlů, které tento most nesly.

²⁰ Nynější jez, postavený ve 20. století, má podobný šikmý směr jako původní stavba zakreslená na katastrální mapě Mláky z roku 1827, ale ještě víc vychyluje přímý proud vody k pravému břehu. Voda zde vymlela větší lagunu a odplavila značné množství zeminy z břehu včetně části hald z vytěženého materiálu.

²¹ Viz *Březan, Životy posledních Rožmberků*, str. 318.

na které si ověřoval, že v převážně rovinnaté krajině voda poteče směrem, který jí určil. Pokud Krčín v místě, kde je nyní jez, *vodu chobotem rybníka Krásného pole do řeky Strážské spustil*, musel mít už v říjnu 1584 ve zvýšeném terénu prokopanou aspoň dostatečně širokou a hlubokou, 1 km dlouhou stoku. Vlastně uměloú povodní docílil toho, že mu sama voda pomohla při rozšiřování řečiště.²² V citovaném hlášení Krčín dále píše: *I děkuji Pánu Bohu, opět se mi dobře dařilo a již [...] dosti hluboká a prostranná stoka se prodělala.*²³ Navíc přival vody z Krásného pole přivedený do celkem klidně tekoucí Nežárky nezpůsobil žádnou katastrofu. Že se nejednalo jen o malou zkušební stružku, dokazuje Krčínovo konstatování: *Lidi každýho dne, kteří jsou té vodě pomáhali, nemálo jsem jměl, protože v některým místě velmi rumovato [zaneseno rumem, což znamená kamením a štěrkem] bylo a sama od sebe voda bez pomoci lidské byla by toho rumu bráti nemohla.*²⁴ Touto úspěšnou zkouškou však stavební práce na Nové řece neskončily. Byl už sice určen směr, kterým měla být řeka vedena, ale prohloubení a rozšíření celého říčního koryta a vybudování levoboční hráze od rozvodí až ke Krásnému poli mělo být teprve provedeno. Po necelém roce, v polovině září 1585, Březan zaznamenal: *Krčín způsobiv [když provedl; zřídil] Novú řeku v Krásném poli, [...] podívat se na ni vyjel.*²⁵ Z tohoto zápisu, převedeno do současného jazyka, se dá odvodit, že teprve k tomuto datu byla hrubá stavba řeky dokončena až ke zmiňovanému rybníku.

Porovnáme-li tři přesně datované zápisy, které jsem výše citoval, k 7. 5. 1584 Krčín *do konce řeku Novú až do Krásného pole [...] doměřil*, 9. 10. 1584 *vodu chobotem rybníka Krásné pole do řeky Strážský spustil* a 16. 9. 1585 *Novou řeku v Krásném poli zřídil*, z těchto faktů vyplývá, že nejdříve byl prokopán kilometrový úsek ve zvýšeném a náročném terénu, který stál v cestě vodě mezi Krásným polem a Nežárkou, a teprve potom bylo veškeré pracovní úsilí soustředěno na ostatní části řeky. Vlastně se začalo od konce.

Na dopravu vykopaného materiálu z hlubokého koryta budoucí řeky mohly být používány jednoduché kladkostroje nebo lanové dráhy. V Krčínově době byla už kladka dlouhou známým pomocníkem. Používání tohoto zařízení potvrzuje skutečnost, že mezi haldou zeminy a okrajem výkopu je někdy 5 m až 30 m volného terénu, ale také nepravdivelný tvar na sebe navazujících hald.²⁶ Taková řada připomínající řetěz mohla vzniknout posunováním tehdy používaného pomocného zařízení. Pokud by vytěžená

²² Síla proudu vody pomáhala stavitelům Nové řeky i v dalších letech. Třeboňský hejtman Václav Špulíř 17. ledna 1589 své vrchnosti hlásil: *Voda ní [Novou řekou] jde a vždy ji pomalu rozšiřuje a hloubí, nesúci z ní písek dosti hmotně.* Viz Březan, *Životy posledních Rožmberků*, str. 491.

²³ Viz Březan, *Životy posledních Rožmberků*, str. 318.

²⁴ Viz Březan, *Životy posledních Rožmberků*, str. 318.

²⁵ Viz Březan, *Životy posledních Rožmberků*, str. 322.

²⁶ Lesu jihovýchodně od obce Mláka na levé straně toku Nové řeky se říká dodnes Na haldách.

zemina byla vyvážena jen kolečky nebo vozy, musely by zde zůstat zbytky bočních výjezdových ramp a vytěžený materiál by určitě nebyl ručně vyvážen tak daleko.

Dostavěná Nová řeka změnila směr odtoku vody z okolí Chlumu i Lutové a přerušila přítok vody do všech rybníků mezi jejím levým břehem a řekou Lužnicí. Proto musely být na Nové řece vybudovány výpusti, splav a nové stoky, aby tyto rybníky mohly být zásobovány říční vodou.²⁷

Ještě zbývá vysvětlit, jak je možné, že Krčín mohl vést Novou řeku i po území novobystřického a strážského panství. Než se začalo se stavebními pracemi, byla uzavřena smlouva včetně stanovení náhrad za vzniklé škody mezi Vilémem z Rožmberka a tehdejším majitelem novobystřického panství Janem Starším z Lobkovic. Strážské panství v roce 1576 koupil Vilém z Rožmberka a přičlenil je k rožmberskému dominiu. Proto rožmberský regent mohl bez komplikací zrušit poměrně velký a nedávno rekonstruovaný rybník. Na prvním místě tehdy byla stavba monumentálního rybníka Rožmberk, jejíž realizace závisela na co nejrychlejšímu dokončení Nové řeky.

Rybník Krásné pole jsem hledal na dalších dobových mapách třeboňského panství. Jsou sice velmi krásné, ale naprosto nepřesné. Jejich tvůrci do nich zakreslili všechna důležitá místa, vesnice, vodní toky i rybníky, ale jen velmi schematicky, bez ohledu na přesnější umístění v krajině. Nový rybník Krásné pole na nich není a ani nemůže být, protože velkou část strážského panství v roce 1596 Petr Vok z Rožmberka odprodal.²⁸ Oporu pro mou teorii o zrušeném a znovu obnoveném rybníku Krásné pole jsem našel v další archiválii, v mapě datované rokem 1667.²⁹ Jsou na ní celkem přesně zakresleny hranice strážského panství, ale méně přesně toky řek Nežárka a Nová řeka; ty jsou značně předimenzované. Dále je na ní nakreslen pohled na městečko Stráž nad Nežárkou a jen schematicky vesnice přínaležející k panství, větší lesy a pro hospodaření tak důležité panské rybníky. V levé části je to rybník Staviště. Ještě více na západ, v radikálním ohybu Nové řeky, není zakreslen další rybník, ale jen nezalesněná plocha, ke které je připsán název Krásné pole. To dokazuje, že zde po nějakou dobu rybník nebyl a o jeho nové poloze v této části panství neměl autor mapy přesné informace. Že rybník Krásné pole znovu existoval už před vytvořením této mapy, dokazuje zápis ve slavatovském urbáři z roku 1654. Z toho se dá odvodit, že musel být už tři roky předtím nasazený. Jeho obnova tak mohla spadat do let 1620 až 1651, kdy strážské panství vlastnil Vilém Slavata a vydal instrukce k obnově rybníků.³⁰ Určitě to nebylo dříve než 13. dubna 1613. Ten den komise, která měla stanovit hranice mezi panstvími Nová Bystřice, Stráž nad Nežárkou a Třeboň, šla po hrázi *pustého rybníka zvaného Krásné pole* k baště, na níž sídlil Mikuláš Kráva, tedy k nynější samotě Krávozna, a dále až do místa, kde *tato strouha* [Nová řeka] *tok svůj do téhož pustého rybníka*

²⁷ Hule, Miroslav: *Rožmberkův Krčín a Krčínův Rožmberk*. Carpio 2004, str. 168, 169.

²⁸ Petr Vok z Rožmberka (1539-1611), vladař rožmberského dominia v letech 1592-1611.

²⁹ SOA Třeboň, Fond Velkostatek Třeboň, mapa č. 23.

³⁰ Za tuto informaci a upozornění děkuji panu Michalu Kotyzovi. SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, Fond Rodinný archiv Slavatů z Chlumce a Košumberka, kniha č. 28.

má.³¹ Nynější rybník Krásné pole byl obnoven asi v třetinové rozloze o něco níže jiho-východním směrem, než stojí vysoká hráz jeho předchůdce. Kdy přesně se to stalo, se mi nepodařilo ze žádného dosud nalezeného archivního dokumentu zjistit.

A nakonec jedna čistě osobní poznámka: zneklidňuje mne, že se zatím nikdo nepokusil určit původní rozlohu rybníka Krásné pole a na základě dat uvedených v historických textech nesestavil časovou posloupnost prací při výstavbě Nové řeky a tyto skutečnosti nepublikoval. Nebo snad ano?

PRAMENY:

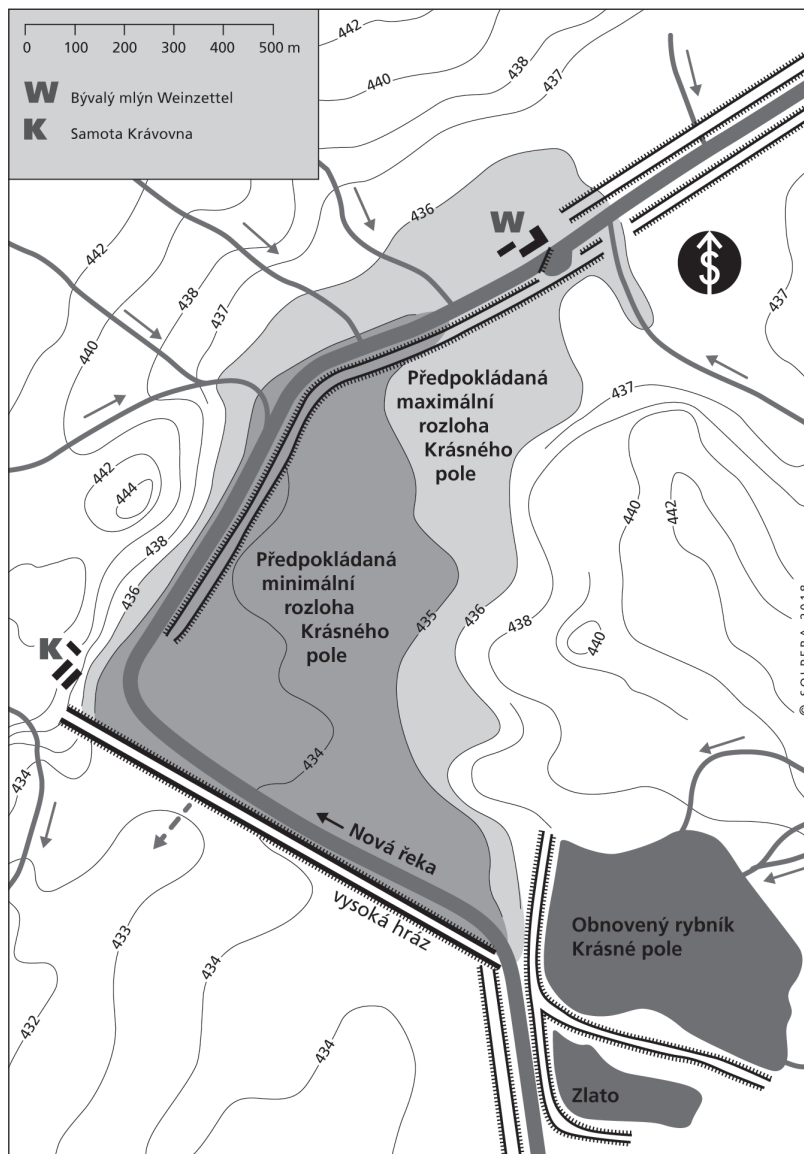
Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Třeboň.

Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, Slavatovský archiv.

Český úřad zeměměřičský a katastrální, archiv, Praha.

Národní archiv Praha, knihovna.

³¹ Roubík, František: *Šimona Podolského mapa okolí Nové řeky u Třeboně z r. 1613*. Kartografický přehled VII/1953, str. 145-150).

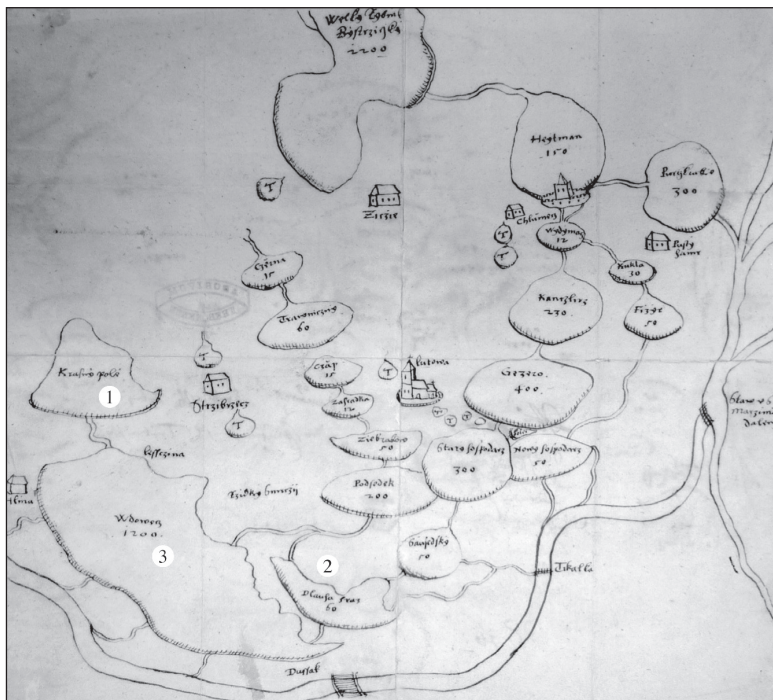
Obr. 1.: Rekonstrukce původní polohy rybníka Krásné pole. Rybník Zlato byl postaven až v první polovině 30. let 20. století.

Obr. 2.: Prokopaná vysoká hráz (1) bývalého rybníka Krásné pole. Cesta po nízké říční hrázi (2). Tok Nové řeky (3).

Obr. 3.: Haldy vykopané zeminy na pravém břehu Nové řeky, asi na 9,5 km jejího toku.

Obr. 4.: Mapa rybníční soustavy na Chlumecku z roku 1564. Rybníky Krásné pole (1); Dlouhá hráz (2); Vdovec (3).

Obr. 5.: Detail mapy z roku 1667, na které je zakreslena prázdná nezalesněná plocha nazvaná Krásné pole.

Obr. 6.: Detail katastrální mapy z let 1827 až 1873, Třeboň; Holičky u Staré Hlíny. Je na ní původní Dlouhý most a zakres projektovaného zkrácení toku Nové řeky s novým krátkým mostem.